

Waarom we een dekoloniale ecologie nodig hebben

MALCOM FERDINAND

Aurore Chaillou en Louise Roblin interviewen Malcom Ferdinand

Vertaling: Myrah Vandermeulen

Milieuproblemen zijn onlosmakelijk verbonden met raciale overheersing. Ze komen voort uit onze manier van leven op aarde en een gevoel van rechtmatigheid om ons dingen toe te eigenen. Het is tijd dat wij de geschiedenis herzien.

Een gesprek met Malcom Ferdinand, wiens boek *Une écologie décoloniale (A Decolonial Ecology)* in 2019 de literatuurprijs van de *Foundation for Political Ecology* won.

Aurore Chaillou en Louise Roblin: We wijten de milieuproblemen van vandaag vaak aan menselijke activiteiten uit het industriële tijdperk. Jij beschrijft hoe deze blik eeuwenoude machtsverhoudingen verbergt. Zorgen deze westerse denkbeelden ervoor dat de koloniale geschiedenis onzichtbaar wordt?

Malcom Ferdinand: Ik ben niet de eerste die de link maakt tussen sociale ongelijkheid en milieuverniëting: dat is de kern van sociale ecologie,

politieke ecologie en ecofeminisme. Wat mij bovenal interesseert, is het verband van deze problematieken met de geschiedenis van racisme en kolonisatie; een verband dat nog niet uitvoerig onderzocht werd, behalve door bewegingen actief rond ecologische rechtvaardigheid.

Vernietiging van natuur en leefomgeving en sociale onderdrukking gaan steeds hand in hand. Toch zien we, nu de klimaatcrisis steeds urgenter wordt, nog steeds slogans zonder enige vorm van sociaal gedachtegoed. Dit laat toe dat enkelen zich het milieuthema toe-eigenen en technocratische antwoorden naar voor schuiven, zoals het bestrijden van vervuiling en het gebrek aan hulpbronnen door middel van klimaat-*engineering* of emissiehandel.

Jij legt de oorsprong van de milieucrisis in de 15de eeuw en de kolonisatie.

We hebben verscheidene versnellingen in milieuverniëting gezien, voornamelijk in de 19de en 20ste eeuw, maar de ecologische crisis begon reeds eerder. Deze crisis ontstond door een specifieke manier van 'bewonen', het bewonen van de Aarde door enkelen die geloven dat ze het recht hebben zich die Aarde toe te eigenen voor hun

“

Koloniale bewoning is een gewelddadige manier om de aarde te bewonen; gronden, mensen en *niet-mensen* worden onderworpen aan de verlangens van de kolonisator.

eigen gewin. Dit begon in de Caraïben, en dit ‘*koloniale bewonen*’ is terug te dateren tot het einde van de 15de eeuw, toen Christoffel Columbus in Amerika aankwam (hoewel de plantagemodellen al eerder bestonden, bijvoorbeeld in Madeira).

De Caraïben hebben een belangrijke plek binnen de moderniteit, want de gewelddadige ontmoeting tussen Europeanen en Amerindianen viel samen met het tot bezit maken van de Aarde. De beschikbare hulpbronnen op de planeet werden kwantificeerbaar. Veel onderzoekers stellen dat dit moment het begin van de globalisering markeert.

Jij contrasteert het Antropoceen met het Negroceen, gebaseerd op ‘koloniale bewoning’. Is dit verschillend van kapitalistische uitbuiting?

De mensen die tijdens de kolonisatie werden uitgebuit waren niet willekeurig gekozen. Hoewel Franse boeren ook slachtoffer waren van sociaal geweld, konden ze zichzelf altijd als superieur aan Zwarten beschouwen.

De racismekwestie is bijna volledig afwezig in de Franse politieke ecologie. Ik ben het oneens met bepaalde ecomarxisten die stellen dat het kapitalisme alles verklaart, of dat sociale ongelijkheid en structureel racisme één en hetzelfde zijn. Hoewel kolonisatie en slavernij ook door kapitalistische logica gedreven worden, zijn deze processen bovenal gebaseerd op een koloniaal wereldbeeld waarin een hiërarchie tussen volkeren en streken werd uitgevonden.

In het koloniale tijdperk waren de gronden van de Amerika’s ondergeschikt aan de gronden van Europa. Zij waren een middel om aandeelhouders tevreden te houden, en dit legitimeerde alle handelingen. Zelfs maatregelen om de vruchtbaarheid van het land te beschermen waren uiteindelijk gericht op het voortzetten

van haar uitbuiting. Deze gronden werden als ‘anders’ dan de gronden in Frankrijk beschouwd. Dit was een gewelddadig en misogyn proces; een afschuwelijke wijze om de Aarde te bewonen, aangemoedigd door een kolonisator die de lokale bewoners ontmenselijkte en voor wie gekoloniseerde landen en de ‘niet-mensen’ die deze bewoonden ondergeschikt waren aan zijn verlangens. Dit is wat ik ‘koloniale bewoning’ noem. Koloniale bewoning is een gewelddadige manier om de aarde te bewonen; gronden, mensen en *niet-mensen* worden onderworpen aan de verlangens van de kolonisator.

Een resem legitimerende paradigma’s en praktijken — gebaseerd op religie, metafysica, wet, cultuur enzovoort — werden gecreëerd. In 1848 was de tweede afschaffing van slavernij in Frankrijk en haar kolonies ongetwijfeld een enorme politieke en legale mijlpaal. Er werden evenwel verschillende ficties gebruikt om voormalige slaven op de plantages te houden en om de ontwikkeling van de boerenstand te verhinderen. Landeigenaars, die onder het koloniale model monoculturen op hun land installeerden, zetten de koloniale bewoning voort na 1848. De mentaliteit van toeïgening en hiërarchie bleef ongewijzigd.

Deze manier van bewoning, nu zonder slavernij, verspreidde haar praktijken naar andere plaatsen. Het verbouwen van bananen, zijdeteelt en mijnbouw verspreidde zich doorheen het Franse Rijk. De beruchte chloordeconvervuiling op de Franse eilanden Martinique en Guadeloupe vervuilde de gronden voor eeuwen en vergiftigde duizenden mensen, voor de hebzucht van enkelen.

Mijn werk heeft aangetoond dat we snel vast komen te zitten in een technocratische lezing van milieuproblemen. Wanneer een chemische stof giftig blijkt te zijn, nemen we deze van de markt. Wanneer er te veel vervuiling is, reguleren we dit of implementeren we een technische oplossing. Maar 'ondergeschikten' willen niet slechts dat de vervuiling wordt teruggedraaid. Zij willen zelfs geen gerechtigheid voor deze immense misdaad. Nee, vijf eeuwen later, nog steeds zonder rechtspraak, gaat het om het veranderen van de manier waarop de gronden bewoond worden.

Over wie heb je het wanneer je spreekt over 'ondergeschikten'? Onderdrukte mensen in het algemeen, de arbeidersklasse, vrouwen, seksuele minderheden?

Ik gebruik het woord 'negro' vrijelijk (bijvoorbeeld in 'Negroceen'). 'Ondergeschikten' zijn de plantagenegro's van vandaag, los van hun gender of huidskleur. We hebben de 'negro' als 'zwart' geëssentialiseerd: het woord 'negro' komt van het Spaans, waar de twee woorden hetzelfde zijn. Maar Zwarten zijn niet de enigen die hebben geleden en die nog steeds lijden op de plantages. Dit woord werd voor het eerst ge-de-essentialiseerd door auteurs. Een 'negro' is een wezen dat het werk voor iemand anders doet, zonder hiervoor erkenning te krijgen.

Het Negroceen vraagt aandacht voor allen wier levenskracht werd gebruikt om de egoïstische verlangens van anderen te vervullen. De geschiedenis van Zwarte slavernij is lang genegeerd in Frankrijk; er wordt nog steeds voornamelijk over gedacht in termen van sociale en genderrelaties. We zien over het hoofd hoe ze verbonden is met milieugeschiedenis. We moeten het verband leggen tussen de uitbuiting van lichamen en de uitbuiting van het land. Als we het onmoderne principe aannemen dat er continuïteiten zijn tussen lichamen en ecosystemen, zien we dat we door het ene te schaden, het andere ook schade toebrengen. Dit perspectief helpt ons te zien dat anti-slavernijopstanden ook verzet tegen koloniale bewoning zijn. *Marronage* — het ontsnappen van slaven van de plantages — staat centraal in mijn werk, omdat dit een andere wijze van 'bewonen' inhoudt. De Marrons doen meer

dan zich verzetten tegen slavernij: zij adopteren een andere relatie met de Aarde en niet-mensen.

Wat zijn de consequenties van deze 'koloniale stilte' vandaag?

Ik zie twee problemen. Aan de ene kant is het zo dat we pas vanaf de 150ste verjaardag van de afschaffing van slavernij overwegen de geschiedenis te erkennen. Slavernij is een gevoelig onderwerp in Frankrijk. Wanneer ik op scholen sessies geef rond bewustzijn over racisme en slavernij, zijn er leraren die niet willen dat ik over Zwarten spreek. Presidentskandidaat François Fillon gaf een perfecte illustratie van deze mentaliteit in 2017 toen hij over het onderwerp van de koloniale geschiedenis zei dat Frankrijk 'zich niet schuldig moet voelen over het willen delen van haar cultuur met de volkeren van Afrika'.

Aan de andere kant is ecologisme anders geconstrueerd dan racisme. Het is overigens ook zo dat milieuoactivisten voornamelijk Wit zijn (zoals ze zelf ook toegeven).

Ik zou daarom zeggen dat koloniale stilte bijdraagt aan de 'dubbele kloof' (die ecologisch en koloniaal denken scheidt) en een hele hoop mensen uitsluit die de aarde bewonen. Toch kunnen mensen die gekoloniseerd waren ook bijdragen aan het ecologische denken. Door het bestendigen van het geloof dat geracialiseerde mensen geen interesse in het milieu hebben, bestendigen we de exclusie van geracialiseerde mensen en de wijze waarop zij normale sferen en arena's conceptualiseren voor het denken over ecologisme. Deze exclusie leidt op haar beurt tot wantrouwen tussen de geracialiseerden. Vanaf het begin heeft de constructie rond ecologisme de rollen en woorden van anderen gewist.

Meer nog, de koloniale divisie betekent dat ecologische problemen geminimaliseerd worden. Mijn boek, *Une écologie décoloniale*, poogt om de scheiding tussen ecologisme en dekolonisatie te overbruggen, omdat deze scheiding schadelijk is voor beide. In tegenstelling tot narratieven over 'collapsologie', probeer ik aan te tonen dat er al sinds 1492 verval waarneembaar is en dat vele gemeenschappen reeds alternatieve relaties met

de wereld hebben voorgesteld. Hun stem werd niet gehoord, tenminste niet in de milieubeweging. Door het blijven publiceren van anthologieën van ecologische teksten waarin geen enkele Zwarte auteur verschijnt, zetten we de mythe voort dat ecologisme slechts een zaak is van Witten van het Globale Noorden en de mythe van de afwezigheid van ecologisch denken bij ooit gekoloniseerde en tot-slaaf-gemaakte volkeren.

Hoe kunnen we samen nadenken over sociale rechtvaardigheid, het gevecht tegen racisme en het behoud van ecosystemen? Kan het herdefiniëren van het concept ‘natuur’ ons helpen om dit verband te maken?

Eurocentrisme en Westen-centrisme hebben ons blind gemaakt voor andere wereldbeelden. En, als we toch naar hen refereren, is dit op roman-tiserende wijze: ‘Oh, als we allemaal toch maar zoals de Guaraní konden leven!’. We kunnen hun manieren van leven echter niet bejubelen zonder hun geschiedenis en sociale en politieke marginalisatie te erkennen. Onder inheemse volkeren zijn de zelfmoordcijfers vaak tien maal hoger dan gemiddeld.

We moeten ons laten uitdagen door hun wereldbeelden, zonder te vergeten wat de geschiedenis van deze volkeren is en zonder te vergeten wat hun noden zijn. Wat zijn de termen waarmee deze volkeren hun relatie met de wereld benoemen? Op die manier kunnen we de ‘dubbele kloof van ecologische rechtvaardigheid’ overbruggen. Het praten over ecocide, bijvoorbeeld, creëert een intergenerationeel weefsel (we verbinden onze acties aan het leven van onze kinderen, we nemen verantwoordelijkheid voor onze nalatenschap, we onderhandelen de nalatenschap van onze ouders), maar over dit weefsel wordt slechts nagedacht in ecologische termen, en niet in sociale en politieke termen. Het begrijpen dat ecologische destructie enkel mogelijk was door de uitbuiting van inheemse volkeren leidt tot erkenning van de nood aan gerechtigheid van deze volkeren en van de vraag om reparaties voor slavernij.

De huidige politieke en economische besluitvormers hebben er alle belang bij om deze koloniale dimensie te verbergen...

Het is hoog tijd dat ecologie gaat over de vraag in welke wereld we willen leven? We moeten cultuur en kleur erkennen, in plaats van het probleem via technisch milieubeheer te benaderen. Dat is wat ik bedoel wanneer ik praat over ‘dekoloniale ecologie’.

Deze wijziging aan het paradigma lijkt erg op een verandering in het denkbild. Jouw boek is in een bijna literaire stijl geschreven.

Als ik literaire vrijheden heb genomen, is dit om dingen te laten *voelen*, en niet slechts aan te tonen. Geschiedkundigen, wanneer ze beweren wetenschappelijk te zijn, geven cijfers. Maar eens we de feiten hebben, zijn we nog niet per se klaar om na te denken over of om te voelen wat er is gebeurd. Namen op cijfers plaatsen, reizen teruglopen; op die manier kunnen we van slavernij een verhaal over de wereld en de Aarde maken.

‘De wereld raken’ vereist waarden zoals liefde en rechtvaardigheid. Als we vragen hoe we een wereld na kolonisatie en slavernij kunnen bouwen, is dit niet door allemaal van elkaar weg te blijven. In mijn boek presenteer ik aan de ene kant figuren die vluchten (door het geweld dat hen wordt aangedaan) en aan de andere kant figuren die de ander niets gunnen. Maar ik praat ook over zij die beslissen om op het schip te blijven dat ze delen met alle andere wezens. Uiteindelijk zitten we allemaal in dezelfde boot.

Onder ecologen wordt dit beeld achtervolgd door het verhaal van de Ark van Noah. Michel Serres, bijvoorbeeld, gebruikt schilderijen en afbeeldingen van de Ark van Noah om een politieke theorie van het milieu naar voor te schuiven: ‘We zijn allemaal Noah’. Dit is een mythe over het ontstaan van de maatschappij, die een theorievorming over de relatie tot de wereld mogelijk maakt. Maar Noah’s Ark praat over een selectieproces dat ik als gewelddadig beschouw. Bovendien focust dit verhaal op het ‘aan boord gaan’: we weten niets over wat er aan boord gebeurt. Dat dit verhaal op deze wijze politiek wordt gebruikt lijkt me problematisch.

Ik verkies om het beeld van het ‘slavenschip’ te gebruiken, een beeld dat door vele afro-afstammelingen in de Amerika’s wordt gebruikt; want hoewel we allen in dezelfde boot zitten,

verschillen de omstandigheden. Historisch is de vraag wie er gered zou zijn pijnlijk voor de Zwarte bevolking van de Amerika's: wij weten zeer goed wie er gered zou worden en wie achtergelaten. Je moet niet verder kijken dan de Middellandse Zee om dit te begrijpen. Zelfs vandaag kan de klimaatstorm een excuus worden om niet met anderen te leven en om muren te bouwen.

Dat gezegd zijnde, kan je geen wereld op een ark of een slavenschip bouwen. Mijn voorstel is om ons een wereldschip in te beelden, bevolkt met mensen en niet-mensen, door rekening te houden met de geschiedenis van elk. Op deze boot zit er niemand in het ruim. Iedereen leeft op het dek.

MALCOM FERDINAND is milieu-ingenieur aan het University College London en doctor in de politieke filosofie aan de Université Paris Diderot. Hij is nu onderzoeker aan het CNRS (IRISSO/Universiteit Paris Dauphine). Op het kruispunt van politieke filosofie, postkoloniale theorie en politieke ecologie, richt zijn onderzoek zich op de Zwarte Atlantische Oceaan en in het bijzonder de Caraïben. Hij onderzoekt de relaties tussen de huidige ecologische crises en de koloniale geschiedenis van de moderniteit. Onlangs publiceerde hij een boek gebaseerd op zijn proefschrift getiteld *A Decolonial Ecology: Thinking of Ecology from the Caribbean World*.